

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента
Лещенка Геннадія Анатолійовича на дисертаційне дослідження Сердюка
Сергія Івановича на тему «Формування професійної надійності
майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки»,
подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковою тематикою.

Проблема ефективності і якості професійної діяльності фахівців різних галузей вже багато десятиріч залишається предметом досліджень науковців і вивчається з позицій психології, педагогіки, фізіології, кібернетики та інших наук. Проте професійна надійність як механізм забезпечення стабільності результатів діяльності офіцерів-прикордонників досі не стала предметом систематизованих досліджень, зокрема педагогічних.

Результати аналізу нормативно-правових документів, у яких містяться професійні вимоги до офіцерів-прикордонників, дозволяють стверджувати, що останнім має бути притаманний професіоналізм, професійна мобільність, здатність виконувати службові обов'язки у складних (у тому числі екстремальних) умовах тощо. Це забезпечується, передусім, сформованістю професійної надійності офіцерів-прикордонників, від якої значною мірою залежить результативність їх професійної діяльності загалом.

Актуальність дослідження підсилюється низкою суперечностей, які виявив дисертант в процесі опрацювання літературних джерел, а саме: між потребою суспільства в надійних охоронцях державного кордону і недостатньою сформованістю цієї властивості в офіцерів-прикордонників; необхідністю цілеспрямованого формування професійної надійності

"10"	Вх. № 1990
оркун	"03" "05" 2018 р.
ВІДДІЛ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДПСУ ім. Б.Хмельницького	

майбутніх офіцерів і недостатньою розробленістю теоретичних і методичних основ вирішення цього завдання; об'єктивною потребою в удосконаленні процесу формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників і недостатньою готовністю науково-педагогічного складу до його здійснення.

Позитивним є те, що дисертаційне дослідження спрямоване на усунення визначених суперечностей.

Дослідження проводилось відповідно до плану наукової та науково-технічної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького в межах науково-дослідних робіт:

«Професійно-етична культура майбутніх офіцерів-прикордонників» (шифр 215-0034 I). Роль здобувача у виконанні цієї роботи полягає у визначенні сутності та педагогічних умов формування професійно-етичної культури майбутніх офіцерів-прикордонників;

«Педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників» (шифр 217-0077 I). Роль здобувача у виконанні цієї роботи полягає у з'ясуванні сутності та змісту професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Тему дисертації затверджено вченою радою Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (протокол № 21 від 20.12.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 17.06.2014 р.).

2. Наукова новизна і практична значущість дисертації.

Наукова новизна отриманих результатів роботи полягає у тому, що автором:

вперше обґрунтовано педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки (спрямованість змісту освітнього процесу вищого військового навчального закладу на формування професійної надійності курсантів відповідно до

сучасних вимог оперативно-службової діяльності; впровадження методики створення Курсантської ради інспекторів з доброчесності; розвиток мотивації курсантів до професійного самовдосконалення; підготовка науково-педагогічного складу до формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників); розроблено структурно-функціональну модель цього процесу;

удосконалено структуру професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників як єдність ціннісно-особистісного, мотиваційно-функціонального та діяльнісно-аналітичного компонентів; зміст критеріїв (ціннісно-особистісний, мотиваційно-функціональний, діяльнісно-аналітичний) завдяки визначенню показників, що дозволили схарактеризувати рівні (високий, середній, низький) сформованості професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників;

набуло подальшого розвитку розуміння сутності професійної надійності майбутнього офіцера-прикордонника як інтегральної якісної характеристики властивостей особистості, що охоплює особистісну, мотиваційну та діяльнісну сфери і відображає потенційну можливість майбутнього офіцера-прикордонника здійснювати оперативно-службову діяльність за будь-яких, у тому числі екстремальних, умов.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні й упровадженні методичних рекомендацій науково-педагогічному складу щодо формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників, а також у доповненні змісту нормативних дисциплін фахової підготовки («Особиста безпека та застосування сили», «Морально-психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності», «Педагогіка», «Служба прикордонних нарядів у пунктах пропуску через державний кордон», «Прикордонний контроль», «Тактика прикордонної служби») з метою вдосконалення процесу формування професійної надійності курсантів. Матеріали дослідження було використано персоналом Адміністрації

Державної прикордонної служби України для розроблення Методичних рекомендацій щодо доброчесної поведінки персоналу.

Матеріали дослідження й розроблені методичні рекомендації можуть бути використані у роботі з курсантами, науково-педагогічними працівниками вищих військових навчальних закладів, командирами курсантських підрозділів, офіцерами відділів по роботі з персоналом і відділів кадрів Державної прикордонної служби України, у процесі самовиховання, під час стажування в органах (підрозділах) охорони державного кордону.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Навчального центру Державної прикордонної служби України імені генерал-майора І. Ф. Момота (акт реалізації від 24.11.2017 р.), Національної академії Національної гвардії України (акт реалізації від 07.12.2017 р.), Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (акт реалізації від 25.12.2017 р.), у діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України (акт реалізації від 18.12.2017 р.).

Аналіз структури дисертаційної роботи дозволяє дійти висновку про її логічну упорядкованість і ґрунтовність. Автор використовує широку експериментальну базу. Не викликають зауважень предмет, об'єкт, мета дослідження; його концепція, загальна і часткові гіпотези тощо.

3. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми і ступінь її розробленості, визначено, об'єкт, предмет, мету, завдання наукового дослідження.

У першому розділі – «Формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників як науково-педагогічна проблема» – з'ясовано стан дослідження проблеми, висвітлено теоретичні основи формування професійної надійності фахівців, визначено сутність і структуру професійної

надійності майбутніх офіцерів-прикордонників; проаналізовано стан сформованості цього феномена.

Заслуговує на увагу визначення автором сутності професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників як інтегральної якісної характеристики властивостей особистості, що охоплює особистісну, мотиваційну та діяльнісну сфери і відображає потенційну можливість майбутнього офіцера-прикордонника здійснювати оперативно-службову діяльність за будь-яких, у тому числі екстремальних, умов.

У другому розділі – «Методичні аспекти формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки» – визначено критерії, показники та рівні сформованості професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників; визначено педагогічні умови й розроблено структурно-функціональну модель формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки.

Критеріями сформованості професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників (з відповідними показниками) є: *ціннісно-особистісний* (сформованість професійно важливих якостей; вияв ціннісних орієнтацій особистості; усвідомлення значущості теоретичних знань для професійної діяльності); *мотиваційно-функціональний* (готовність до здійснення професійної діяльності; ставлення до професійної діяльності; відповідальність за власні дії); *діяльнісно-аналітичний* (здатність застосовувати набутий професійний досвід; здатність аналізувати власні дії; уміння приймати самостійні рішення). Сформованість професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників може виявлятися на одному з трьох рівнів: високому, середньому чи низькому.

Безперечно, конструктивною складовою дисертаційної роботи слід вважати розроблену дисертантом структурно-функціональну модель формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки, яка містить такі блоки:

цільовий (мета, принципи та підходи до формування, зміст професійної надійності);

організаційно-змістовий (форми, методи, навчально-методичне забезпечення, етапи, педагогічні умови формування професійної надійності);

діагностичний (критерії, рівні сформованості професійної надійності, корекційні заходи, результат).

Логіка її реалізації полягає в тому, що спочатку проектується програма певних заходів, а ефективність перевіряється в конкретних педагогічних умовах:

спрямованість змісту освітнього процесу вищого військового навчального закладу на формування професійної надійності курсантів відповідно до сучасних вимог оперативно-службової діяльності;

впровадження методики створення Курсантської ради інспекторів з доброчесності;

розвиток мотивації курсантів до професійного самовдосконалення;

підготовка науково-педагогічного складу до формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Про ефективність обґрунтованих педагогічних умов свідчить позитивна динаміка рівнів сформованості професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників за результатами констатувального та формувального етапів експерименту. Якісний та кількісний аналіз результатів експериментальних досліджень наочно ілюструється численними таблицями, що надає висновкам, теоретичним положенням, практичним результатам логічності та переконливості.

У третьому розділі – «Експериментальне дослідження формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки» – висвітлено результати дослідно-експериментальної роботи з перевірки ефективності педагогічних умов зазначеного процесу та подано методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників.

У результаті експериментальної роботи встановлено, що обґрунтовані педагогічні умови формуванні професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки обумовили підвищення рівня її сформованості.

Позитивної оцінки заслуговує те, що для вирішення поставлених завдань на всіх етапах дослідження застосовувався комплекс взаємопов'язаних методів дослідження: *теоретичні* – аналіз (історичний, порівняльний, дефінітивний), синтез, порівняння, узагальнення, систематизація – для з'ясування стану розробленості проблеми дослідження у педагогічній теорії та практиці, визначення сутності й особливостей процесу формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників, обґрунтування педагогічних умов реалізації досліджуваного процесу, моделювання – для розроблення структурно-функціональної моделі формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки; *емпіричні* – анкетування, бесіда, пряме і непряме спостереження, вивчення позитивного досвіду формування професійної надійності військовослужбовців, метод експертних оцінок, самооцінювання – для діагностування рівня сформованості професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) – для перевірки ефективності педагогічних умов формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників; *математичної статистики* – статистичний критерій Стьюдента для оцінки достовірності розбіжностей у середніх величинах показників професійної надійності в експериментальній і контрольній групах.

Загальні висновки в цілому адекватно відображають зміст виконаного дослідження, а додатки, які містять цікаві матеріали, вдало його коментують та доповнюють.

4. Аналіз змісту автореферату. Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 15 наукових працях, із них 5 наукових статей – у фахових виданнях України в галузі педагогіки, 1 стаття – у

періодичному виданні, включеному до наукометричних баз даних, 1 стаття – в іноземному виданні, 6 публікацій – у матеріалах наукових конференцій, що дозволяє зробити висновок, що в них достатньо повно відображено методiku дослідження, наукові результати і основні висновки. Автореферат дисертаційної роботи в цілому відповідає за своїм змістом та структурою дисертації. Усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені в авторефераті відображені у дисертаційній роботі.

5. Дискусійні положення та зауваження до роботи. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію, відзначаючи її належний науковий рівень і наголошуючи на позитивних аспектах дослідження, дозволимо висловити деякі зауваження і вказати на такі дискусійні моменти.

1. На наш погляд, наукова новизна дослідження значно виграла б, якщо сформульоване автором визначення сутності професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників було б подано як «вперше», а не в «набуло подальшого розвитку», це підсилило б теоретичну значущість роботи, що цілком зроблено у дисертації.

2. У дослідженні доцільно було б ширше представити актуалізацію досвіду формування професійної надійності не лише у працях вітчизняних, але й зарубіжних вчених останніх років.

3. Автору варто було б дослідити особливості формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників безпосередньо у процесі практичної діяльності, а саме стажування їх на кордоні.

4. У підрозділі 1.3 «Сучасний стан сформованості професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників» на стор. 71-72 зазначено, що в ході опитування курсантів було визначено навчальні дисципліни, зміст яких найбільше впливає на формування професійної надійності, та професійні якості, що становлять основу професійної надійності. Проте, більш об'єктивним і корисним для реалізації мети дослідження було б аналогічне опитування діючих офіцерів-прикордонників, що мають професійний досвід, у тому числі й діяльності в екстремальних ситуаціях.

5. У дисертації на стор. 84-87 автором розглянуто показники критеріїв сформованості професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників. Оцінка цих критеріїв здійснювалась шляхом бесід; аналізу журналів успішності, протоколів зборів, службових нарад; спостереження; відгуків на випускників; характеристик тощо. На нашу думку, з цією метою варто було використати й діагностичні методики, тести, що дало б можливість більш об'єктивно оцінити рівень розвитку даних показників. Наприклад, для визначення ціннісних орієнтацій – методики М. Рокича та Ш. Шварца; ставлення до професійної діяльності – методика К. Замфір та її модифікації; здатність аналізувати власні дії – методика Р. Спектора тощо.

6. У дослідженні визначені педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників. Проте до цих умов не віднесено формування психологічної готовності курсантів до професійної діяльності. Хоча про це частково згадується в підрозділі 2.2 дисертації.

7. Матеріал з підрозділу 3.3 «Методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фахової підготовки» доцільно було б винести у додатки, тим більше, що він фактично дублює матеріал, викладений вище у тексті дисертації.

6. Загальні висновки і оцінка дисертації. Проте, висловлені дискусійні положення та зауваження не зменшують загальну позитивну оцінку проведеного дослідження. Завдання, які поставлені дисертантом, виконані. Автореферат дисертації повністю відповідає її змісту. Опубліковані автором наукові праці розкривають основний зміст дисертації. В цілому дисертація є самостійним завершеним дослідженням, в якому одержані нові науково обгрунтовані результати. Вона відповідає вимогам, які встановлені у пп. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор Сердюк Сергій Іванович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата

педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – “Теорія і методика професійної освіти”.

Офіційний опонент –

завідувач кафедри пошуку, рятування,

авіаційної безпеки та спеціальної підготовки

Льотної академії Національного авіаційного університету

доктор педагогічних наук, доцент

Г. А. Лешенко

Підпис Лешенка Г.А. засвідчує

“*OL*” *правильно* 2018 року

Вчений секретар Ради ЛА НАУ

М.В. Сидоров